

Nederland, neem het voortouw bij nieuw VN-verdrag over bedrijven en mensenrechten

Volgende week bespreekt de VN een nieuw verdrag dat schending van mensenrechten en natuur door multinationals moet bestrijden. Nederland zou hierbij een leidende rol moeten nemen.

Herkent u het soms ongemakkelijke gevoel na het lezen van de economiepagina's in deze krant? Neem de dividendbelasting en het vestigingsklimaat: multinationals als Unilever of Shell vestigen zich dáár waar het belastingregime gunstig is. Zo minimaliseren zij hun bijdrage aan de publieke middelen; geld waarmee Nederland bijvoorbeeld onderwijs, zorg of verduurzaming kan financieren. Nederland kan hier weinig tegen doen. Onze economie is sterk geglobaliseerd, en nationale wetten en regels bieden weinig soelaas waar ondernemingen transnationale activiteiten ontplooiën.

Belastingvermijding gebeurt niet alleen in rijke westerse landen, of door grote westerse bedrijven. Ook in het zuiden komt dit voor. Bovendien exploiteren (lokale en internationale) bedrijven vaak cruciale hulpbronnen als land, water en mensen. Vanwege hun internationale structuur, en bij gebrek aan mondiale regels en wetten, worden ondernemingen zelden ter verantwoording geroepen. Ook zitten ze vaak in ontwikkelingslanden waar rechtssystemen minder ontwikkeld zijn. Zo ontsnappen ze aan financiële of juridische consequenties van misstanden in hun productie- en toeleveringsketens.

Het gevolg? Erbarmelijke toestanden in de kledingindustrie, de mijnbouwindustrie en in de landbouw. Herinnert u zich de 1100 doden na de ingestorte kledingfabriek in Bangladesh in 2013? Het zijn vooral minderheden, kinderen en vrouwen die de dupe zijn van mensenrechtenschendingen en milieuschade. Ook ontstaat er een stroom 'nieuwe' migranten: mensen die moeten vluchten voor de gevolgen van economische globalisering.

In een mondiale economie kan een nationale overheid niet op eigen houtje reguleren, dat kan alleen in internationaal verband. De EU, echter, is vooral gebrand op het afsluiten van vrijhandelsverdragen. Ondanks inspanningen van het Europees parlement, laat de EU het op mensenrechtengebied nog te vaak afweten. Net als veel nationale overheden, kiest de EU ervoor om mensenrechten- en milieumisstanden aan te pakken via zelfregulering. Bedrijven stellen zelf gedragscodes en codes voor maatschappelijk verantwoord ondernemen op. Nuttig, maar een noodoplossing: een slager keurt ook niet zijn eigen vlees. Ook de internationale gedragsnormen voor bedrijven, zoals de *United Nations Guiding Principles (UNGP's)* zijn vrijwillig. Zij bieden slachtoffers geen directe rechtsbescherming, terwijl bedrijven, door allerlei vrijhandelsverdragen wél rechten hebben, die ze juridisch kunnen afdwingen.

'Zero draft'

Nu ligt er een unieke kans om deze gedragscodes aan te vullen met een verplichtender kader. Volgende week bespreekt de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties namelijk een concepttekst van een verdrag dat staten direct en multinationals indirect verplicht mensenrechten te respecteren. En dat slachtoffers van bedrijfsmisstanden toegang tot de rechter geeft. Al sinds 2014 is er gewerkt aan deze zogeheten *zero draft*.

Het zou Nederland sieren om een voortrekkersrol te nemen bij de totstandkoming van dit verdrag. De preventieve werking van een bindend VN-verdrag is cruciaal om mensenrechtenschendingen en milieuschade door bedrijven te voorkomen. Al eerder, tijdens het EU-voorzitterschap in 2016, vroeg en kreeg Nederland meer aandacht voor mensenrechten. Een voortrekkersrol van Nederland zou ook in lijn zijn met artikel 90 van onze Grondwet, waarin staat dat de regering de verplichting heeft om de ontwikkeling van de internationale rechtsorde te bevorderen. Een VN-verdrag zou helpen om een mondiale economie te reguleren. Dat zou kunnen voorkomen dat mensen op de vlucht moeten slaan voor de gevolgen van ongebreideld kapitalisme.

Prof. mr. Janne Nijman is wetenschappelijk directeur van het T.M.C. Asser Instituut voor Internationaal en Europees recht in Den Haag.